

Sanja Zubčić
Rijeka

AKCENT GLAGOLSKOGA PRIDJEVA RADNOGA U SJEVEROZAPADNIM ČAKAVSKIM GOVORIMA

UDK: 811.163.42'282'342.8

Rad primljen za tisak 03.11.2003.

Čakavska rič, Split, 2003

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Silvana Vranić, Josip Lisac

Uvod

Glagolski su *pridjevi* po svojoj strukturi hibridni: *glagolski* su jer imaju glagolsko značenje, tvore se od infinitivne osnove glagola i sudjeluju u tvorbi glagolskih oblika, a *pridjevi* su zato što imaju krnje gramatičke kategorije pridjeva, rod i broj, i jer se njima slažu sa subjektom i objektom u rečenici. No potonje su dvije odrednice karakteristične i za ostale imeničke vrste riječi,¹ pa se nužno postavlja pitanje pridjevskih svojstava glagolskih pridjeva. Za njihovo je utvrđivanje potrebno prikazati povijesni razvoj glagolskoga pridjeva radnoga oprimjeren potvrđama iz starije hrvatske književnosti i organskih idioma.

Glagolski se pridjev radni razvio iz drugoga aktivnoga participia preterita tvorena od infinitivne osnove, formanta *l* i gramatičkih morfema /ə/, /a/, /o/; /i/, /e/, /a/ sa značenjima kategorije roda i broja. Za razliku od drugih participia koji su imali prostu i složenu paradigmu, aktivni je II. preteritov particip u pravilu imao samo prostu paradigmu i najčešće se rabio u predikatnoj, a ne u atributnoj službi.² Takva je distribucija zadržana i u hrvatskim glagoljskim neliturgijskim tekstovima 15. st.,³ a Hammova se teza potvrđuje i na sinkronijskoj razini. Za razliku od glagolskoga pridjeva trpnoga tvorena dočecima *-n*, *-na*, *-no*; *-ni*, *-ne*, *-na* koji se u standardnome jeziku potvrđuje u obama pridjevskim likovima (usp. *Ovaj je kaput*

¹ Osim nekih zamjenica i brojeva, što ovdje nije važno.

² Usp. J. Hamm, *Staroslavenska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1974., str. 146.

³ Usp. S. Damjanović, *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1984., str. 131.

iznošen. prema *Opet ću obući onaj iznošeni kaput.*), glagolski se pridjev radni potvrđuje samo u jednome, prostu obliku dobivenu fonološkim mijenama ishodišnojezičnoga oblika.⁴ U suvremenim je organskim idiomima situacija složenija i primjerom dokida nužnost pojave prostih oblika u predikatnoj službi. Naime, u nekim su kajkavskim govorima potvrđeni primjeri s određenim likom pridjeva u imenskome predikatu (*On je tak dobri.*⁵). Da to nije arhaična sintaktička značajka, potvrđuju dvije činjenice. Prva je da u suvremenim kajkavskim govorima postoji samo jedna pridjevsko-zamjenička sklonidba, i to ona koja svim oblicima osim nominativom (i akuzativom) jednine m. r. odgovara sklonidbi određenoga lika pridjeva.⁶ Moguće je stoga da se opreka određenost – neodređenost dokida i u jednome padežu u kojemu je sačuvana, u nominativu jednine. Druga je potvrda nepostojanje određenoga lika pridjeva u imenskome predikatu u tekstovima pisanim kajkavskim književnim jezikom. »Pridjev je«, primjerice u imenskome predikatu jezika Tituša Brezovačkoga »najčešće u pozitivu, u neodređenu liku, ali može biti i u komparativu ili superlativu«. ⁷ U minucioznoj se analizi Vramčeva jezika Z. Junkovića⁸ također ne navode primjeri s određenim likom pridjeva u funkciji imenskoga predikata, pa je moguće pretpostaviti da je na dijakronijskoj razini i u kajkavskome narječju potvrđeno distribucijsko ograničenje za ostvaraj određenoga lika pridjeva u imenskome predikatu, odnosno, obligatnost neodređenoga lika pridjeva u toj funkciji. Primijeni li se to na glagolski pridjev radni, moguće je pretpostaviti samo jedan i to neodređeni lik. Pitanje je dalje je li se aktivni II. preteritov particip uopće sklanjao ako se potvrđuje samo u imenskome predikatu. Izuzmu li se sekundarno deklinabilni pridjevi koji su podrijetlom glagolski pridjevi radni,⁹ oni se ne sklanjaju ni u suvremenim organskim idiomima hrvatskoga jezika, niti u starijoj hrvatskoj književnosti.¹⁰ Stariji hrvatski gramatičari,¹¹ naprotiv, bilježe sklonidbu glagolskoga pridjeva

⁴ Pritom se zanemaruju primjeri tipa *nevaljao* prema *nevaljali*, *vreo* prema *vreli* određeni likovi kojih su razvijeni analogijom prema ostalim pridjevima nakon potpunoga gubitka veze pridjeva s glagolom od kojega je nastao.

⁵ Primjer preuzet iz: D. Brozović, P. Ivić, *Jezič srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1988., str. 96.

⁶ Usp. M. Lončarić, *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 105.

⁷ D. Stolac, *Padežni sustav u jeziku Tituša Brezovačkoga (sintaktostilistički nacrt)*, doktorska disertacija u rukopisu, Zagreb, 1995., str. 105.

⁸ Usp. Z. Junković, *Jezič Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta*, Rad JAZU, knj. 363, Zagreb, 1972.

⁹ Usp. bilj. 4.

¹⁰ Usp. primjerice jezik hrvatskoglagoljskih tiskanih brevijara u kojima, za razliku od ostalih participa nisu potvrđeni drugi do nominativnih oblika (I. Jurčević, *Jezič hrvatskoglagoljskih tiskanih brevijara*, Pedagoški fakultet, Osijek, 2002., str. 186). Isto je potvrđeno u Marulićevoj *Juditi*, uz izuzeće primjera *nejil* kao zanižkanoga participa glagola *jist*, ali u značenju 'posvemašan (u postu)', u rečenici *U gradu vapiše s moljen jem prihilim ter se poniziše svi postom nejilim* (istaknula S.Z.). (M. Moguš, *Rječnik Marulićeve Judite*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2001., str. 142), u renesansnih autora H. Lucića i P. Hektorovića (B. Klaić, *Jezič Hanibala Lucića i Petra. Hektorovića*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 7, Matica hrvatska - Zora, Zagreb, 1968., str. 267-324), te u A. Kanižlića (usp. J. Vončina, *Jezič Antuna Kanižlića*, Rad JAZU, knj. 368, Zagreb, 1975., str. 115).

¹¹ Tako B. Kašić bilježi: Njd. *ucio / ucil, ucilla, ucillo*; Gjđ. *ucilloga, ucillae, ucilloga* (usp. *Institutiones linguae Illiricae*, str. 332-334), a njegovu se mišljenju priklonio i njegove primjere preuzeo F. M. Appendini (usp. *Grammatica della lingua Illirica*, Dubrovnik, 1808., str. 253). A. Della Bella, premda je kronologijom svojega djelovanja između navedene dvojice, ne prihvaća tezu o sklonjivosti glagolskih pridjeva radnih i navodi samo nominativne oblike (usp. *Dizionario italiano, latino, illirico (...) ed anche una breve Gramatica per apprendere con proprieta la Lingua Illirica*, Mleci, 1728., str. 35).

radnoga, premda je ona sporadična i u tekstovima pisanim hrvatskim tipom staroslavenskoga jezika te u renesansnim i baroknim tekstovima pisanim jednom od književnih stilizacija hrvatskoga jezika. Iz toga proizlazi da se aktivni II. preteritov particip nije sklanjao ni u starohrvatskome jeziku, pa tip sklonidbe ne može pomoći u određenju spomenutoga participa pridjevom.

Na suprasegmentnoj su razini između pridjeva i glagolskih pridjeva radnih evidentnije sličnosti. Glagolski pridjevi radni (dalje u tekstu GPR) kao i pridjevi imaju šest nominativnih oblika muškoga, ženskoga i srednjega roda, po tri za jedninu i tri za množinu. Svih šest oblika ima isti leksički morfem, a različito im je gramatičko značenje određeno gramatičkim morfemom. Za razliku od množinskih nominativnih oblika pridjeva i GPR koji uvijek imaju isti naglasak,¹² u oblicima jednine mogu se ostvarivati različiti naglasci. Stoga je za utvrđivanje akcenatske istosti naglasak množinskih oblika irelevantan i neće se u ovome radu uzimati u obzir.

Polazišni su impuls za ovo istraživanje rezultati analize akcenatskih tipova grobničkoga govora kojom je utvrđeno apsolutno preklapanje akcenta pridjeva i GPR.¹³ Cilj je ovoga rada usporediti naglasak pridjeva i GPR¹⁴ u reprezentativnim sjeverozapadnim čakavskim govorima¹⁵ i potvrditi polazišnu hipotezu da GPR u sjeverozapadnim čakavskim govorima ulazi u akcenatske tipove pridjeva, pa je prema tome akcentom pridjev. Istraživanje je provedeno u šest dijalektoloških punktova: Boljunu (B), Žminju (Ž), Kastvu (Ka), Grobniku (G), Klani (Kl) i Orlecu (Or). Više je razloga za odabir ovih punktova: u svima se potvrđuje

¹² Vidi naglasne tipove u: I. Zoričić, *Naglasak pridjeva u hrvatskome književnom jeziku*, Pedagoški fakultet u Puli, Pula, 1998., str. 45-143.

¹³ Usp. S. Zubčić, *Akcenatski tipovi u grobničkoj skupini govora*, magistarska radnja u rukopisu, Rijeka, 2001.

¹⁴ Naglasku je glagolskoga pridjeva radnoga u čakavskome narječju posvećen istoimeni rad M. Menac-Mihalić. On se od ovoga rada bitno razlikuje u pristupu građi. Dok se ovdje uspoređuje akcent GPR i pridjeva, u tome se radu uspostavlja odnos "s naglasnim tipovima nastalim na temelju odnosa infinitiva i prezenta." (str. 247).

¹⁵ Pod terminom *sjeverozapadni čakavski govori* misli se na ukupnost čakavskih govora smještenih na sjeverozapadu prostora što ga zauzima čakavsko narječje u Republici Hrvatskoj i međusobno povezanih sjevernočakavskom metatoničjom u oblicima prezenta e-tipa s naglaskom na osnovi (*ginūt : gīne; sēst / sīst : sēde / sīde*). Termin je prijevod engleskoga termina *Northwestern Čakavian dialect* što ga je postavio nizozemski slavist W.R. Vermeer u svome radu *On the principal sources for the study of čakavian dialects with neocircumflex in adjectives and e-presents* (Studies in South Slavonic dialectology, Leiden, 1982., str. 111-173.). Međutim, svijest je o postojanju zasebnoga korpusa tih govora znatno starija i počinje tridesetih godina prošloga stoljeća stručnom raspravom A. Belića i S. Ivšića koja do danas nije u potpunosti zaključena. A. Belić u raspravi *O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji* objavljenoj 1935. godine (Glas Srpske kraljevske akademije, knj. 168, Beograd, str. 1-39.) uspostavlja podjelu čakavskoga narječja na *zapadnočakavske* ili *severnočakavske govore*, te *istočnočakavske* ili *južnočakavske* koje ne drži genetski srodnima, dok srodnost utvrđuje među južnočakavskima i posavskima. Protutezom mu odgovara S. Ivšić u radu *Iz naše akcentuacije i dijalektske problematike* (Zbornik naučnih radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sv. 1, Zagreb, 1951., str. 359-377.) ističući da akcenatske podudarnosti južnočakavskih i posavskih govora nisu ekskluzivne i da se one potvrđuju i među južnočakavskima i sjevernočakavskima. Zbog toga sjevernočakavski i južnočakavski govori nisu posebni jezični sustavi definirani najgušćim snopovima izoglosa jer se navedene "izoglose u srodnim govorima ne sastaju u jedan splet, nego se sijeku i prepleću." (str. 376). U tom se dugogodišnjoj raspravi osobito ističe rad Z. Junkovića *Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju* (Čakavska rič, sv. 1, Split, 1973., str. 7-37.) u kojemu nudi metodologiju rješenja toga problema i vlastiti strukturalistički pogled na akcenatske probleme.

sjevernočakavska metatonija; odabirom punktova iz Istre, s kvarnerskih otoka i iz kopnenoga dijela Hrvatskoga primorja pokriven je čitav sjeverozapadni čakavski areal; odabrani su punktovi reprezentante ekavskoga (Boljun, Žminj, Kastav, Orlec) i ikavsko-ekavskoga (Grobnik) dijalekta koji se ostvaruju u istraživanome arealu, a priključen je i rubni mjesni govor Klane, koji se od ostalih bitno razlikuje ikavskim refleksom jata, ali ima niz jezičnih značajki starosjedilačkih sjeverozapadnočakavskih govora;¹⁶ u svim je istraženim punktovima uglavnom očuvano staro mjesto akcenta,¹⁷ a razlikuju se po broju naglasaka te po broju i distribuciji nenaglašenih duljina. Akcenatski su najstariji sustavi Kastva i Klane s trima naglascima, starom distribucijom i očuvanim prednaglasnim i zanaglasnim duljinama, potom slijedi stari troakcenatski govor Žminja s očuvanom prednaglasnom duljinom, stari troakcenatski govor Orleca bez nenaglašenih duljina, stariji troakcenatski grobnički govor s prednaglasnom i zanaglasnom duljinom, te inovativniji stariji dvoakcenatski sustav Boljuna (s očuvanom prednaglasnom duljinom). Podaci iz žminjskoga¹⁸ i orlečkoga¹⁹ govora preuzeti su iz literature, dok su ostali govori istraženi terenskim radom. Odnos akcenta pridjeva i akcenta GPR za svaki će se dijalektološki punkt prikazati pojedinačno, i to tako da će se odrediti odgovarajući akcenatski tip. Primijenjena je akcenatska tipologija rezultat kombiniranja triju bitnih akcenatskih parametara: vrste naglasaka te mjesta naglasaka s obzirom na njegovu (ne)promjenjivost i s obzirom na to ostvaruje li se na osnovi ili na nastavku riječi,²⁰ a dobivena su četiri akcenatska tipa:

1. isti naglasak na osnovi iste riječi
2. različiti naglasci na osnovi iste riječi
3. isti naglasak alternira na osnovi i u nastavku iste riječi i
4. različiti naglasci alterniraju na osnovi i u nastavku iste riječi.

Navedeni se akcenatski tipovi dalje dijele na podtipove prema vrsti naglasaka i distribuciji nenaglašenih duljina na osnovi. Budući da je cilj ovoga rada usporediti akcent GPR s akcentom pridjeva, a GPR nije deklinabilan, akcenatski će se tipovi pridjeva određivati samo prema nominativu jednine, a ne prema cijeloj paradigmi. U tome smislu ovako prikazana tipologija pridjeva ne odgovara u potpunosti tipologiji koja bi se dobila uzimajući u obzir cijelu paradigmu pridjeva.²¹

Termin *sjeverozapadni čakavski* primjeren je temi i korpusu ovoga istraživanja jer se bavi akcentuacijom koja je temeljni kriterij u takvoj klasifikaciji i stoga što korpus čine govori različitih dijalekata i poddijalekata koje bi bilo nemoguće opravdano objediniti pod drugim imenom.

¹⁶ O tome vidi u: I. Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 98-108.

¹⁷ U mjesnome je govoru Boljuna zabilježen sporadičan pomak kratkoga naglasaka, najčešće s otvorene ultime, na prednaglasnu kračinu. Na tim se mjestima realizira naglasak koji je po kvantiteti kraći od dugoga i duži od kratkoga: 3. l. jd. *ūdri, mēra, dāska, māgla, ōsa, būha*, Gjd. *vřha, širōka*, ali *ovcā, jenā, uknō, lebrō*, Ljd. *prstē, dobā*, Gjd. *sestrī*.

¹⁸ J. Kalsbeek, *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, GA, 1998.

¹⁹ H. P. Houtzagers, *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Rodopi, Amsterdam, 1985.

²⁰ Posljednji je parametar u kroatističkoj dijalektološkoj literaturi relativno zanemaren, premda je opreka osnova – nastavak bitna za južnoslavensku skupinu jezika. O tome vidi više u: E. Stankiewicz, *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*, Stanford University Press, Stanford, California, 1993. i P. Garde, *Naglasak*, Školska knjiga, Zagreb, 1993.

²¹ Cjelovit prikaz akcenatskih tipova pridjeva ponuđen je u rukopisnoj magistarskoj radnji S. Zubčić *Akcenatski tipovi u grobničkoj skupini govora*, Rijeka, 2001.

1. Akcenatske značajke ekavskih govora

1.1. Akcenatske značajke mjesnoga govora Kastva

Mjesni je govor Kastva i ostalih sela objedinjenih imenom Kastavština dio sjeveroistočnoga istarskoga poddijalekta ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja.²² U odnosu na ishodišni akcenatski sustav u većini je ovih govora zadržano najarhaičnije stanje, a arhaičnost se potvrđuje i na drugim jezičnim razinama.²³ U tom je smislu govor Kastva i Kastavštine najbliži ishodišnome starohrvatskome jeziku. Očuvana su sva tri starohrvatska naglasaka i obje nenaglašene jedinice. Svih se pet akcenatskih jedinica ostvaruje na starim distribucijskim mjestima: naglašene jedinice u početnome, središnjemu i završnome položaju, a nenaglašene ispred i iza naglasaka. Još je tridesetih godina prošloga stoljeća srpski dijalektolog Aleksandar Belić²⁴ opservirao promjenu intonacije dugih vokala u završnome položaju u riječi. Analizom te pojave utvrdio je da do promjene dolazi ponajprije na završnome slogu riječi koja je posljednja u izjavnoj rečenici, i to stoga što je silazna intonacija izjavne rečenice u suprotnosti s uzlaznom intonacijom završnoga sloga riječi koja se nalazi na njezinu kraju, a potom analoški i u svakome akutom naglašenu završnome slogu riječi. U suvremenome se kastavskome govoru zavnuti akcent u završnome položaju zamjenjuje dugosilaznim u brojnijim pozicijama no što ih je opservirao A. Belić.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. **á**²⁵ na osnovi pridjeva i GPR; **ā** na završnome vokalu osnove u m. r. jd.

a) pridjev

dròbān, dròbna, dròbno
provřcān, provřčna, provřčno
sājāv, sājava, sājavo

b) GPR

hītīl, hītīla, hītīlo
stāvīl, stāvīla, stāvīlo
zmīslēl, zmīslēla, zmīslēlo

1.1.1. kao 1.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev

gòlcāt, gòlcāta, gòlcāto
nāřučān, nāřučna, nāřučno
zāđřcān,²⁸ zāđřčna, zāđřčno

b) GPR

posūkòlīl,²⁶ posūkòlīla, posūkòlīlo
māntīnjīl,²⁷ māntīnjīla, māntīnjīlo

²² Usp. S. Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt, sustav i podsustavi*, disertacija u rukopisu, Rijeka, 1999., str. 386.

²³ Usporedi primjerice arhaičan morfološki sustav, posebice očuvanu staru nepalatalnu deklinaciju imenica ženskoga roda (Gjd, *ženi* < *ženy*).

²⁴ Usp. A. Belić, *O rečeničnome akcentu u kastavskom govoru*, Južnoslavenski filolog, sv. 14, Beograd, 1935., str. 151-159. i sv. 15, Beograd, 1936., str. 165-170.

²⁵ U radu se rabe sljedeći znakovi za akcente *á*, *ǎ*, *ā*, *ǎ*. Budući da se ni u jednome od analiziranih punktova ne ostvaruje opreka po intonaciji na kratkim vokalima, njima se određuje samo mjesto siline znakom *á*. Znakom *ǎ*, označeno je mjesto akcenta na dugome vokalu u sustavima u kojima se ni na njima ne ostvaruje opreka po intonaciji (dvoakcenatski sustavi). Preostalim je dvama naglascima obilježena intonacijska razlika na dugim vokalima (troakcenatski sustavi).

²⁶ *posūkòlīl* 'odvažio'

²⁷ *māntīnjīl* 'uzdržavao'

²⁸ *zāđřcān* 'koji svakanmo rado bude nos'

1.1.2. kao 1.1., ali sa zanaglasnim duljinama u svim oblicima

a) pridjev

*kòmōdan, kòmōdna, kòmōdno**krépān, krépāna, krépāno**něhāran, něhārna, něhārno*

b) GPR

*kjèknūl, kjèknūla, kjèknūlo**živūkāl, živūkla, živūklo**pòbrāl, pòbrāla, pòbrālo*

1.2.1. â na vokalu osnove pridjeva i GPR i zanaglasna duljina u m. r. jd

a) pridjev

*pijāžān, pijāžna, pijāžno**strūšān,³⁰ strūšna, strūšno**uštīnān, uštīnāna, uštīnāno*

b) GPR

*pokrēnkāl,²⁹ pokrēnkala, pokrēnkalo**cinbūjāl,³¹ cinbūjala, cinbūjalo**jēnjāl, jēnjala, jēnjalo*

1.3. ā na osnovi svih oblika i zanaglasna duljina u Njd. m. r.

a) pridjev

*grāncjīv, grāncjiva, grāncjivo**kūnšjīv,³² kūnšjiva, kūnšjivo**shlūjēn, shlūjena, shlūjeno*

b) GPR

*avērtīl, avērtila, avērtilo**ofēndīl, ofēndila, ofēndilo**hīncāl, hīncala, hīncalo*

2. 2. RAZLIČITI NAGLASCI NA OSNOVI ISTE RIJEČI

2.1. â ili ā u Njd. m. r.; á u Njd. ž. i. sr. r.

a) pridjev

*bršīv, bršīva, bršīvo**grusjīv, grusjiva, grusjivo**slastīv, slastva, slastivo**šegāv, šegāva, šegāvo*

b) GPR

*znāl / znāl, znāla, znālo**stāl / stāl, stāla, stālo**otēl, otēla, otēlo**ubīl, ubīla, ubīlo*

2.1.1. kao 2.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev

*nājmjīv, nājmjīva, nājmjivo**zādūl, zādūla, zādūlo*

b) GPR

*būbāl, būbāla, būbālo**povēdāl, povēdāla, povēdālo**zazīdāl, zazīdāla, zazīdālo*²⁹ *pokrēnkāl* 'porječkao'³⁰ *strūšān* 'koji je visoka rasta'³¹ *cinbūjāl* 'ljuljao'³² *kūnšjīv* 'koji mnogo promišlja i prihvaća savjete'

3. ISTI NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

3.1. **â** i **zanaglasna duljina na osnovi u Njd. m. r.; â na vokalu nastavka u Njd. ž. i sr. r.**

a) pridjev

dòbār, dobrá, dobrò

vúhak, vuhká, vuhkò

b) GPR

mògāl, moglá, moglò

rèkāl, reklá, reklò

òtpřl, otpřlá, otpřlò

3.1.1. kao 3.1., ali sa **zanaglasnom duljinom u m. r. pridjeva i GPR; prednaglasnom duljinom u ž. r. pridjeva i GPR; zanaglasnom duljinom u sr. r. GPR i â na osnovi sr. r. pridjeva kao rezultat duljenja pred sonantom**

a) pridjev

bòlān, bōlná, bōlno

gòrak, gōrká, gōrko

b) GPR

rásul, rasulá, rásulo

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. **â ili ã na vokalu osnove u Njd. m. i sr. r.; prednaglasna duljina i â na vokalu nastavka u Njd. ž. r.**

a) pridjev

hūd, hūdá, hūdo

slēp, slēpá, slēpo

gūst, gūstá, gūsto

b) GPR

bīl / bīl, bīlá, bīlo

zēl, zēlá, zēlo

dāl, dālá, dālo

4.2.1. **â ili ã na posljednjemu vokalu osnove u Njd. m. r.; â na vokalu nastavka u Njd. ž. i sr. r.**

a) pridjev

črjēn, črjená, črjenò

gōl, golá, golò

jaklēn,³³ jaklená, jaklenò

b) GPR

šāl, šlá, šlò

našāl, našlá, našlò

Svi potvrđeni GPR ulaze u odgovarajuće akcenatske tipove pridjeva. Ne potvrđuju se akcenatski pomaci ni analoška ujednačavanja. Inovativnija je samo tendencija zamjenjivanja zavinutoga naglasaka dugosilaznim u završnome položaju i snažnije je izražena u pridjeva.

1.2. Akcenatske značajke mjesnoga govora Žminja³⁴

Mjesni je govor Žminja i okolnih sela Žminjštine dio središnjega istarskoga poddijalekta čakavskoga ekavskoga dijalekta.³⁵ Njegov akcenatski inventar čine tri naglašene prozodijske jedinice i prednaglasna duljina. Opreka po kvantiteti vokala iza naglasaka je utrnuta. Svaka

³³ *jaklēn* 'svjež, zdrav'

³⁴ Svi su primjeri preuzeti iz: J. Kalsbeek, *The Čakavian Dialect of Orbaniči near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam-Atlanta, 1998.

³⁵ Usp. S. Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt, sustav i podsustavi*, disertacija u rukopisu, Rijeka, 1999., str. 395.

se od triju naglašenih jedinica može ostvariti u svim položajima u riječi. No, inventarna se i distribucijska arhaičnost ne potvrđuje uvijek u očuvanju staroga mjesta naglasaka, pa je zamjetna inovativna tendencija pomaka siline.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. **á** na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev	b) GPR
<i>dròban, dròbna, dròbno</i>	<i>kuha, kùhala, kùhalo</i>
<i>láčan, láčna, láčno</i>	<i>dèla, dèlala, dèlalo</i>
<i>vèsel, vèsela, vèselo</i>	<i>vìprl, vìprla, vìprlo</i>
<i>jènak, jènaka, jènako</i>	<i>plàka, plàkala, plàkalo</i>
<i>gòbas, gòbasta, gòbasto</i>	<i>klèknu, klèkla, klèklo</i>

1.1.1. kao 1.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev	b) GPR
<i>nāredan, nāredna, nāredno</i>	<i>pozākòni, pozākònila, pozākònilo</i>

1.2. **â** na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev	b) GPR
<i>brīžan, brīžna, brīžno</i>	<i>sp'êza,³⁶ sp'êzala, sp'êzalo</i>
<i>gol'ôš,³⁷ gol'ôša, gol'ôšo</i>	<i>ugâna,³⁸ ugânala, ugânalo</i>
<i>hlâdan, hlâdna, hlâdno</i>	

1.3. **ã** na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev	b) GPR
<i>krâtak, krâtka, krâtko</i>	<i>b'êrma, b'êrmala, b'êrmalo</i>
<i>plîtak, plîtka, plîtko</i>	<i>nabadã, nabadãla, nabadãlo³⁹</i>
<i>šãri, šãra, šãro</i>	<i>tûka, tûkla, tûklo</i>
<i>okrûgal, okrûgla, okrûglo</i>	

2. RAZLIČITI NAGLASCII NA OSNOVI ISTE RIJEČI

2.1. **ã** u Njd. m. r.; **á** u Njd. ž. i. sr. r.

a) pridjev	b) GPR
<i>stãr, stãra, stãro</i>	<i>kopã, kopãla, kopãlo</i>
<i>debiël, debèla, debèlo</i>	<i>ubrĩ,⁴⁰ ubrĩla, ubrĩlo</i>

³⁶ *sp'êza* 'izvagao'

³⁷ *gol'ôš* 'pohlepan'

³⁸ *ugâna* 'pogodio'

³⁹ Uz ostvaraje *nabãdã, nabãdãla, nabãdãlo* (JK, str. 224)

⁴⁰ *ubrĩ* 'obrijao'

pijān, pijāna, pijāno
štentljīf,⁴¹ štentljīva

siē, sēla, sēlo
rashićievā, rashićievāla, rashićievālo

2.1.1. kao 2.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev
Fūčkōv, Fūčkōva

b) GPR
čūvā, čūvāla, čūvālo
raspārā, raspārāla, raspārālo
prenāšā, prenāšāla, prenāšālo

3. ISTI NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

3.1. â na vokalu osnove u Njd. m. r.; â na vokalu nastavka u Njd. ž. i. sr. r.

a) pridjev
dōbar, dobrā, dobro

b) GPR
tēka, teklā, teklō
pēka, peklā, peklō

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. â na vokalu osnove u Njd. m. i sr. r.; prednaglasna duljina na vokalu osnove i â naglasak na vokalu nastavka u Njd. ž. r.

a) pridjev
mlāt, mlāda, mlādo
krīf, krīvā, krīvo

b) GPR
prā, prālā, prālo
bī, bīlā, bīlo

Svi GPR potvrđeni u mjesnome govoru Žminja ulaze u odgovarajuće akcenatske tipove pridjeva. Inovativne su tendencije zamijećene u glagola: *tūc, vūc, dūs* (= dupsti), *rās* (= rasti), *skūs* (= skupsti), *z'ēs* (= zepsti) u Njd. ž. i sr. r. kojih se pomiče kratki akcent s ultime na prednaglasnu duljinu. Na novome se mjestu ostvaruje zavnuti akcent: *tūkla, tūklo* umj. starijega *tūklā, tūklō*. Isto je potvrđeno u pridjeva tipa *krātak, krātkā, krātko* od starijega *krātāk, krātākā, krātākō*. U GPR i pridjeva s naglašenom ultimom u ž. i sr. r. jednine i kratkom penultimom, nema pomaka siline pa ostaje *dobrā, dobro* i *teklā, teklō*. Osim primarnih i navedenih sekundarnih inovativnih pridjeva i GPR, u akcenatski tip 1.3. sa zavnutim naglaskom na vokalu osnove u svim oblicima ulazi i GPR svih triju rodova glagola *nāc, prīt, ūc, ubāc* i *zāc*.⁴² U većini sjeverozapadnih čakavskih govora⁴³ oni glase *našāl, našlā, našlō* i akcenatski se podudaraju s pridjevima tipa *gōl, golā, golō; zelēn, zelenā, zelenō*. U žminjskome je govoru i navedeni akcenatski tip pridjeva znatno izmijenjen. Očuvan je

⁴¹ *štentljīf* 'lijen, spor'

⁴² Više je mogućih razloga ovakvoj mijeni, no kako cilj ovoga rada nije utvrđivanje dijakronijskoga podrijetla promjena, što bi zbog složenosti problema zahtijevalo opsežniju eksplicaciju, u ovome se radu neće ulaziti u taj problem.

⁴³ Primjerice, u grobničkom i kastavskome govoru s očuvanim starim mjestom naglaska.

samo pridjev *g^ol*, *golá*, *golò*, pridjevi *zelen* ulazi u prvi akcenatski tip s kratkim naglaskom na osnovi (*z^elen*, *z^elena*, *z^eleno*), *pošten* u drugi akcenatski tip sa zavnutim naglaskom na posljednjemu vokalu osnove u Njd. m. r., te kratkim naglaskom na istome mjestu u Njd. ž. i sr. r., a pridjev u značenju 'crn' ulazi u akcenatski tip *kr^rif*, *kr^rivá*, *kr^rivo*. Uobičajena pojava paralelnosti u akcenatskim promjenama pridjeva i GPR ovdje se ne potvrđuje jer GPR imaju svoj, dovršen i uvijek isti razvojni put, a rezultat promjena akcenatskih tipova pridjeva nije jednak, pa stoga možda još i nije dovršen. Evidentno je ipak da promjena jedne od dviju analiziranih vrsta riječi povlači za sobom promjene druge vrste.

1.3. Akcenatske značajke mjesnoga govora Orleca⁴⁴

Orlečki je govor, zajedno sa svim ostalim creskim govorima, te govorom dvaju sjevernih mjesta na Lošinju, Sv. Jakova i Nerezina, dio otočnoga poddijalekta ekavskoga čakavskoga dijalekta. "Akcenatski sustavi govora toga poddijalekta jedinstveni su u pogledu utruća nenaglašenih duljina (...) Sjeverni govori do Osora (uključivši i govor Orleca, op. S.Z.) čuvaju stari troakcenatski sustav: akut slabo izražene uzlaznosti alternira s *â* u svim slogovima, izuzev pred sonantima na vokalu podrijetlom od *šva* na kojem duljenje načelno izostaje, pa i realizacija *ã*. Realizira se i u novoj fonološkoj funkciji: pri sekundarnu duljenju u nefinalnim (najčešće otvorenim) slogovima na vokalima /a/, /e/, /o/, načelno izuzev na vokalima podrijetlom od /ə/ i u još nekoliko kategorija."⁴⁵ Problem određenja akcenatskoga inventara creskih govora dobro je poznat u slavistici,⁴⁶ a recentnim je istraživanjima S. Hozjan,⁴⁷ S. Vranić⁴⁸ i H. P. Houtzagersa⁴⁹ utvrđen tročlani akcenatski inventar. Na rubu prostora što ga zauzima ekavski čakavski dijalekt razvile su se zasebne jezične značajke objedinjene terminom primarne rubnosti,⁵⁰ a znatne su promjene potvrđene i na suprasegmentnoj razini.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. *â* na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev

b^edast, *b^edasta*, *b^edasto*

čⁱst, *čⁱsto*, *čⁱsta*

dešpetjⁱf, *dešpetjⁱva*, *dešpetjⁱtvo*

b) GPR

č^erknul, *č^erknula*, *č^erknulo*

p^ukel, *p^ukla*, *p^uklo*

nⁱknul, *nⁱknula*, *nⁱknulo*

⁴⁴ Svi su primjeri preuzeti iz: H.P. Houtzagers, *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Rodopi, Amsterdam, 1985.

⁴⁵ S. Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt, sustav i podsustavi*, disertacija u rukopisu, Rijeka, 1999., str. 411-412.

⁴⁶ O tome vidi više u: H.P. Houtzagers, *Accentuation in a few dialects of the Island of Cres*, South Slavic and Balkan Linguistics (Studies in Slavic and General Linguistics 2), Amsterdam, 1982., str. 117-129.

⁴⁷ S. Hozjan je upitnikom za Hrvatski dijalektološki atlas istražila mjesne govore Ustrina i Beloga sustavno bilježeći tri naglaska.

⁴⁸ Vidi nav. djelo.

⁴⁹ H.P. Houtzagers, *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Rodopi, Amsterdam, 1985.

⁵⁰ O tim terminima vidi u: I. Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 123.

1.3. **ã na osnovi pridjeva i GPR**

a) pridjev

*dēbul,⁵¹ dēbula, dēbulo**lāčen, lāšna, lāšno**zlōčest, zlōčesta, zlōčesto*

b) GPR

*čuvāl, čuvāla, čuvālo**dāval, dāvala, dāvālo**veževāl, veževāla, veževālo*

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. **â na vokalu osnove u Njd. m. i sr. r.; ǎ na vokalu nastavka u Njd. ž. r.**

a) pridjev

*blēt, bledǎ, blēdo**cēl, celǎ, cēlo**dīf, divǎ, dīvo*

b) GPR

*spāl, spalǎ, spālo**dāl, dalǎ, dālo**pīl, pilǎ, pīlo*4.2. **ã na početnom ili medijalnom vokalu osnove u Njd. m. r.; ǎ na vokalu nastavka u Njd. ž. i sr. r.**

a) pridjev

*tēpel, teplǎ, teplō**bōlen, bolnǎ, bolnō**dōber, dobrǎ, dobrō*

b) GPR

*rēkel, reklǎ, reklō**pēkel, peklǎ, peklō**pernēsel, perneslǎ, perneslō*4.2.1. **kao 4.2. ali s ǎ na posljednjem vokalu osnove u Njd. m. r.**

a) pridjev

debēl, debelǎ, debelō

b) GPR

*zaplēl, zaplelǎ, zaplelō**ubōl, ubolǎ, ubolō**pomēl, pomelǎ, pomelō*

U mjesnome su govoru Orleca evidentni akcenatski pomaci kratkoga naglasaka na prednaglasnu duljinu. Razvoj je pridjeva koji su u ishodišnome jeziku u Njd. ž. r. imali prednaglasnu duljinu i kratki akcent na ultimi (tip *lěpǎ*) u govoru Orleca bio dvojak. Sukladno s općom akcenatskom tendencijom u tom govoru, u jednome se dijelu pridjeva pokratila prednaglasna duljina u jednini ž. r. (*cēl, celǎ, cēlo*). U drugome se dijelu pridjeva toga akcenatskoga tipa silina s ultime pomaknula na penultimu (*blāh, blāga, blāgo*). Ista se tendencija potvrđuje i u GPR. Prema tipu *cēl, celǎ, cēlo* ostvaruju se oblici *dāl, dalǎ, dālo; pīl, pilǎ, pīlo*. U najvećem broju glagola koji su u infinitivu imali prednaglasnu duljinu i kratki akcent također dolazi do dvojakih promjena. Moguća je pokrata prednaglasnih duljina bez pomaka akcenta (*pitāt, pisāt*), ali i pomak naglasaka, pa se ostvaruju dublete tipa *dāvāt / davāt, klādat / kladāt*. Budući da se GPR tvori od infinitivne osnove glagola i preuzima

⁵¹ *dēbul* 'slab'

njegov akcent, navedene promjene imaju posljedicu na naglasak GPR. Tako u glagola s pokraćenom prednaglasnom duljinom u infinitivu Njd. m. r. GPR ostaje nepromijenjen (*pisāl, pitāl*), ali se u ž. i sr. r., umjesto kratkoga (*pisāla, pisālo; pitāla, pitālo*) ostvaruje zavinuti naglasak (*pisāla, pisālo; pitāla, pitālo*). Taj je naglasak rezultat duljenja kratkih vokala *a, e, o* u unutrašnjemu otvorenu slogu.⁵² Duljenje toga tipa potvrđeno je u svim creskim govorima, dijelu ekavskih i ikavsko-ekavskih govora, uključujući i gradišćansko-hrvatske s različitom čestotom, različitim rezultatima i na različitim vokalima.⁵³ Glagolski pak pridjevi radni tvoreni od infinitiva s dubletnim akcenatskim ostvarajima koji su u jednini ženskoga i srednjega roda imali prednaglasnu duljinu i kratki akcent (*dāvāla, dāvālo*), a u Njd. m. r. kratki akcent koji se u slogu zatvorenu sonantom produžio (*dāvāl*) u Njd. m. r. preuzimaju inačicu s ostvarenim pomakom (*dāval*), a u ženskome se u srednjemu rodu na novome mjestu ostvaruje zavinuti akcent (*dāvala, dāvalo*). Zavinuti naglasak u trima oblicima jednine može biti primarnoga ili sekundarnoga podrijetla. Primarnoga bi podrijetla bio da je rezultat pomaka siline na dugi prethodni vokal (*dāvāt > dāvat, dāval*), a sekundarnoga da je do pomaka došlo nakon pokrate prednaglasne duljine, a kratki se naglasak na novome mjestu produljio prema prethodno navedenu pravilu (*dāvāt > davāt > dāvat > dāvat, dāval*). S obzirom na očuvano staro mjesto naglaska u primjerima tipa *pitāt* i *pisāt* i nakon pokrate prednaglasne duljine, te dublete u infinitivu *dāvat / davāt*, vjerojatnije je pretpostaviti drugu mogućnost. Duljenje kratkih vokala *a, e, o* u unutrašnjemu otvorenome slogu fonološka je pojava koja se potvrđuje u svih vrsta riječi pa ne može biti potvrdom za vezu među akcentom pridjeva i GPR.

Akcent je ženskoga i srednjega roda pridjeva tipa *čīst, čīsta, čīsto; fīn, fīna, fīno; pijān, pijāna, pijāno* analoški ujednačen prema obliku muškoga roda. To je moguće zaključiti po ostvaraju dugoga silaznoga naglaska u potonjim dvama primjerima. Da je on rezultat duljenja, kao u GPR, na starome bi se mjestu naglaska ostvario zavinuti naglasak. Kako, prema Houtzagersovu zapisu, u orlečkome govoru nema glagola s dugim silaznim naglaskom na osnovi, to ujednačavanje nije moguće potvrditi u GPR. Glagolski pridjevi radni tipa *obernūl, obernūla, obernūlo; hodīl, hodīla, hodīlo* nemaju odgovarajući akcenatski tip pridjeva u koji bi ušli, što je posljedica obezvučenja finalnoga /v/ u /f/ zbog čega više nema razloga za duljenje u zatvorenu slogu (*dešpetjīf, dešpetjīva, dešpetjīvo*).

1.4. Akcenatske značajke mjesnoga govora Boljuna

Boljunski govor, kao i govor Žminja, pripada središnjemu istarskome poddijalektu čakavskoga ekavskoga dijalekta, no akcenatski se od njega znatno razlikuje. Naime, u mjesnome je govoru Boljuna ishodišnojezični troakcenatski sustav kao posljedica sve intenzivnijih distribucijskih ograničenja za ostvaraj zavinutoga akcenta reduciran na dvije jedinice: *ā* i *ā̇*. U inventar prozodema ulazi i nenaglašena duljina koja se može ostvariti samo ispred naglaska. Primijećena je znatnija tendencija pomaka mjesta akcenta i akcenatskog ujednačavanja.

⁵² Iznimka su glagoli tipa *potegnūt* (< *potēgnūt*) GPR koji glasi *potegnūl, potegnūla, potegnūlo*.

⁵³ Na temelju podataka iz ikavsko-ekavskih govora, pojavu je objasnila Iva Lukežić. Usp. I. Lukežić, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990., str. 74-77; 90-91 i tablica *Tipovi i čestota duljenja kratkog akcenta u ikavsko-ekavskim govorima*.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. **á** na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev

sláb, slába, slábo

lágak, láhka, láhko

bogát, bogáta, bogáto

tépal, tépla, téplo

sládak, slátka, slátko

visók, visóka, visóko

b) GPR

víde, vídela, vídelo

stávi, stávila, stáвило

híta, hitala, hitalo

poséka, posékla, poséklo

póče, počela, počelo

péka, pékla, péklo

1.2. **â** na vokalu osnove pridjeva i GPR

a) pridjev

ják, jáka, jáko

krátak, krátka, krátko

mlád, mláda, mládo

n^uôv, n^uôva, n^uôvo

stár, stára, stáro

b) GPR

smejâ, smejàla, smejàlo

kupová, kupovála, kupoválo

motâ, motâla, motâlo

túka, túkla, túklo

2. 2. RAZLIČITI NAGLASC I NA OSNOVI ISTE RIJEČI

2.1. **â** u Njd. m. r.; **á** u Njd. ž. i. sr. r.

a) pridjev

debⁱêl, debêla, debêlo

b) GPR

govorⁱt, govoriⁱla, govoriⁱlo

č^ut, č^ula, č^ulo

imⁱê, imêla, imêlo

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. **â** na vokalu osnove u Njd. m. i sr. r.; prednaglasna duljina i **á** na vokalu nastavka u Njd. ž. r.

a) pridjev

l'êp, l'êpá, l'êpò

b) GPR

z'ê, z'êlá, z'êlò

kl'ê, kl'êlá, kl'êlò

dâ, dâlâ, dâlo

Dvije su inovativne tendencije u akcenatskome sustavu Boljuna: metatonija i metataksa. Metatonija je kao promjena vrste naglaska na istome naglasnome mjestu zabilježena i u pridjeva i u GPR: *n^uôv, n^uôva, n^uôvo* i *kupová, kupovála, kupoválo*, koji su prethodno na tim mjestima imali kratki naglasak sekundarno produljen samo u Njd. m. r. zbog zatvorenosti sloga sonantom. Tendencija je ujednačavanja na naglasak Njd. m. r. započela i u ostalim

akcenatskim tipovima, pa pridjev *l'ěp*, *l'ěpá*, *l'epô* zadržava staro mjesto naglasaka, dok je ono u pridjeva *jāk*, *jāka*, *jāko*, koji je primarno pripadao tome akcenatskome tipu, pomaknuto. Isto je i sa skupinom pridjeva kojoj je u Njd. ž. i sr. r. bio naglasak na ultimi. Staro se akcenatsko stanje očuvalo samo u pridjeva *dobrá*, *dobró*, dok je u svim ostalima mjesto naglasaka regresivno pomaknuto: *visôka*, *visôko*; *krâatak*, *krâatka*, *krâatko*. U nekih je pridjeva toga akcenatskoga tipa s kratkom penultimom na novim akcenatskim mjestima zamijećen ostvaraj poludugoga vokala *širôka*, *širôko*,⁵⁴ pa je moguće pretpostaviti da će se poludugi naglasak u daljnjemu jezičnome razvoju izjednačiti s dugim, a prema njima će se, u skladu s općom tendencijom akcenatskoga ujednačavanja oblika svih triju rodova, ujednačiti i oblik Njd. m. r. Za ovoga istraživanja nije potvrđena promjena mjesta naglasaka GPR koji ulaze u akcenatski tip *l'ěp*, *l'ěpá*, *l'epô*, dok su naglasak na ultimi ž. i sr. r. očuvali samo GPR glagola u značenju 'ići': *došlá*, *došló*; *prišlá*, *prišló*. U svih je ostalih glagola u tim dvama rodovima mjesto naglasaka pomaknuto unatrag na kratku (*pěkla*, *pěklo*) i dugu penultimu (*túkla*, *túklo*).

U mjesnome je govoru Boljuna zbog svega navedenoga moguće pretpostaviti unifikaciju na dva akcenatska tipa pridjeva i GPR: onaj s kratkim i onaj s dugim naglaskom na vokalu osnove. Zasad se toj tendenciji opire samo akcenatski tip 4.1., ali je i on načet spomenutim promjenama u pridjeva.

2. Akcentske značajke ikavsko-ekavskih govora

2.1. Akcenatske značajke mjesnoga govora Grobnika⁵⁵

Za razliku od prethodno analiziranih govora, grobnički je govor dio primorskoga poddijalekta čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta.⁵⁶ Njegov akcenatski inventar čine tri naglašene jedinice: *â*, *ã*, *ã*, te nenaglašena duljina i kračina, od kojih se svaka može nalaziti ispred ili iza naglasaka. Za razliku od naglasaka *á* i *ã* koji se mogu ostvarivati u svim položajima u riječi, zavnuti se akcent ne ostvaruje u finalnoj poziciji. Po očuvanosti nenaglašenih jedinica i čuvanju starih akcenatskih mjesta grobnički govor pripada najarhaičnijima, pa je stoga odabran kao reprezentant ikavsko-ekavskih govora.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. *â* na osnovi pridjeva i GPR; *ã* na završnome vokalu osnove u m. r. jd.

a) pridjev

bálāv, *bálava*, *bálavo*

dlákāv, *dlákava*, *dlákavo*

b) GPR

dělál, *dělala*, *dělalo*

kuhāl, *kuhala*, *kuhalo*

⁵⁴ Isto je potvrđeno i u imenicama: *mětla*, *stáklo*.

⁵⁵ Grobnički govor je lingvistički sustav kojim se međusobno sporazumijevaju mještani tridesetak grobničkih naselja, smještenih uz lijevu obalu Rječine i istočno duž Grobničkoga polja. Govor je tih mjesta ujednačen, evidentna je razlika samo u trajanju nenaglašene duljine, u očuvanosti staroga distribucijskoga ograničenja za pridjevsku deklinaciju i pojedinim leksimima. O tome vidi više u: I. Lukežić, *Grobnička čakavština*, Grobnički zbornik, knj. 1, Rijeka, 1988., str. 239-264.

⁵⁶ Usp. I. Lukežić, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, 1990., str. 106.

láčān, láčna, láčno
srićān, srićna, srićno

zirivāl, zirivala, zirivalo
hitīl, hitila, hitilo

1.1.1. kao 1.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev

prīsébān, prīsébna, prīsébno
kōmplētān, kōmplētna, kōmplētno

b) GPR

pozākōnīl, pozākōnila, pozākōnilo
kūmbātīl, kūmbātila, kūmbātilo
prīstājāl, prīstājala, prīstājalo

1.1.2. kao 1.1., ali sa zanaglasnim duljinama u svim oblicima

a) pridjev

jédnāk, jédnāka, jédnāko
nagrišpān, nagrišpāna, nagrišpāno
ópāsān, ópāsna, ópāsno

b) GPR

bùbnūl, bùbnūla, bùbnūlo
zīsūl, zīsūla, zīsūlo
zīpīlīl, zīpīlīla, zīpīlīlo

1.2. â na vokalu osnove pridjeva i GPR

a) pridjev

drivēn, drivēna, drivēno
gōbast, gōbasta, gōbasto
grēz, grēza, grēzo
kōs, kōsa, kōso

b) GPR

sēl,⁵⁷ sēla, sēlo
stāl,⁵⁸ stāla, stālo
bāl,⁵⁹ bāla, bālo

1.2.1. kao 1.1., ali sa zanaglasnom duljinom u m. r. jd

a) pridjev

komōdān, komōdna, komōdno
krāsān, krāsna, krāsno
okrūgāl, okrūgla, okrūglo

b) GPR

pēglāl, pēglala, pēglalo
kūpāl, kūpala, kūpalo
pēzāl, pēzala, pēzalo

1.2.2. kao 1.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev

āngōrast, āngōrasta, āngōrasto
brōntulōn, brōntulōna, brōntulōno

b) GPR

tēmperīrāl, tēmperīrala, tēmperīralo
pjōmbīrāl, pjōmbīrala, pjōmbīralo

⁵⁷ *sēl* 'sijao'

⁵⁸ *stāl* 'stajao'

⁵⁹ *bāl* 'bojao'

1.3. **ã na osnovi svih oblika i zanaglasna duljina u Njd. m. r.**

a) pridjev	b) GPR
<i>cēndrāv, cēndrava, cēndravo</i>	<i>njūrgāl, njūrgala, njūrgalo</i>
<i>dōsadān, dōsadna, dōsadno</i>	<i>hārtāl, hārtala, hārtalo</i>
<i>grīntāv, grīntava, grīntavo</i>	<i>tāncāl, tāncala, tāncalo</i>

2. 2. RAZLIČITI NAGLASCI NA OSNOVI ISTE RIJEČI

2.1. **â u Njd. m. r.; à u Njd. ž. i. sr. r.**

a) pridjev	b) GPR
<i>blebetjīv, blebetjīva, blebetjīvo</i>	<i>kopāl, kopāla, kopālo</i>
<i>debēl, debēla, debēlo</i>	<i>grēl, grēla, grēlo</i>
<i>stār, stāra, stāro</i>	<i>molīl, molīla, molīlo</i>
<i>pijān, pijāna, pijāno</i>	<i>imēl, imēla, imēlo</i>

2.1.1. kao 2.1., ali s prednaglasnom duljinom u svim oblicima

a) pridjev	b) GPR
<i>čāmžjīv, čāmžjīva, čāmžjīvo</i>	<i>kāntāl, kāntāla, kāntālo</i>
<i>kōnčēn, kōnčēna, kōnčēno</i>	<i>bīžāl, bīžāla, bīžālo</i>
<i>ūrćīv, ūrćīva, ūrćīvo</i>	<i>dīlīl, dīlīla, dīlīlo</i>

3. ISTI NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

3.1. **á i zanaglasna duljina na osnovi u Njd. m. r.; à na vokalu nastavka u Njd. ž. i sr. r.**

a) pridjev	b) GPR
<i>dōbār, dobrá, dobrò</i>	<i>pekāl, peklá, peklò</i>
	<i>rekāl, reklá, reklò</i>
	<i>nesāl, neslá, neslò</i>

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. **â na vokalu osnove u Njd. m. i sr. r.; prednaglasna duljina i á na vokalu nastavka u Njd. ž. r.**

a) pridjev	b) GPR
<i>bēl, bēlá, bēlo</i>	<i>bīl, bīlá, bīlo</i>
<i>drāg, drāgá, drāgo</i>	<i>dāl, dālá, dālo</i>
<i>žīv, žīvá, žīvo</i>	<i>pīl, pīlá, pīlo</i>

4.2.1. â na posljednjemu vokalu osnove u Njd. m. r.; á na vokalu nastavka u Njd. ž. i sr. r.

a) pridjev	b) GPR
<i>črjēn, črjená, črjenò</i>	<i>došāl, došlá, došlò</i>
<i>poštēn, poštená, poštenò</i>	<i>našāl, našlá, našlò</i>
<i>studēn, studená, studenò</i>	

U ovaj akcenatski tip ulaze i GPR *trēsāl, trēsłá, trēsłò; tūkāl, tūklá, tūklò* i *rāsāl, rāslá, rāslò* kao i GPR svih glagola 1.a. razreda⁶⁰ s dugim naglaskom. Naime, svi glagoli 1.a. razreda u Njd. m. r. preuzimaju naglasak infinitiva glagola od kojega je tvoren, a u ž. i sr. r. imaju naglasak na nastavku. GPR tvoreni od infinitivne osnove s dugim naglaskom zadržavaju dugu kvantitetu vokala osnove i u ž. i sr. r. Budući da je u pridjeva očita tendencija naglašavanja posljednjega sloga, navedeni GPR nemaju pridjevskoga parnjaka u jednini m. r.

U svim je ostalim primjerima potvrđena akcenatska istost pridjeva i GPR.

3. Akcenatske značajke ikavskih govora

3.1. Akcenatske značajke mjesnoga govora Klane

Mjesni je govor Klane, zajedno s govorom susjednoga mjesta Studene, svojevrsan lingvistički kuriozitet. Naime, za razliku od susjednih kastavskih ekavskih i grobničkih ikavsko-ekavskih govora, govori su Klane i Studene ikavski. Razlog je to zbog kojega ga dio istraživača određuje dijelom ikavskoga ili južnočakavskoga dijalekta.⁶¹ Utvrđujući razlikovnosti i istosti mjesnih govora Klane i Studene s ostalim sjeverozapadnočakavskim govorima na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini Iva Lukežić je zaključila da se radi o starosjedilačkome govoru. Glavni je argument toj tezi sjevernočakavska metatonija kao temeljni kriterij za utvrđivanje pripadnosti sjeverozapadnim čakavskim govorima.⁶² Osim

⁶⁰ Podjela je preuzeta iz knjige S. Damjanovića, *Glasovi i oblici općeslavenskoga književnog jezika*, Zagreb, 1993., str. 85. Premda sastavljena prema glagolima zabilježenima u staroslavenskome književnome jeziku, ta je podjela za potrebe ovoga rada i uopće dijakronijskoga pregleda primjenjiva jer bilježi stanje blisko ishodišnome, starohrvatskome jeziku.

⁶¹ Usp. J. Lisac, *Jat u hrvatskim dijalektima*, u: *Hrvatski govori, filolozi, pisci*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 30.

⁶² W. R. Vermeer je istaknuo podjelu čakavskih govora na tri velike skupine:

- a) sjeverozapadne čakavske govore
- b) središnje čakavske govore
- c) jugoistočne čakavske govore.

Osnovni je i jedini klasifikacijski kriterij za takvu podjelu ostvarivanje metatonijskoga cirkumfleksa u prezentu nekih glagola i određenu liku nekih pridjeva. Tako sjeverozapadne čakavske govore karakterizira postojanje metatonijskoga cirkumfleksa u oblicima kakvi su novljanski *gñe, stārī*, dok se u središnjim i jugoistočnim čakavskim govorima to ne potvrđuje. Potonje se dvije skupine govora međusobno razlikuju refleksom jata koji je u središnjim govorima ikavsko-ekavski, a u jugoistočnima ikavski i jekavski na Lastovu. Sjeverozapadni čakavski areal autor dalje dijeli u pet podskupine, ne spominjući pritom mjesni govor Klane. Usp. W. R. Vermeer, *On the principal sources for the study of čakavian dialects with neocircumflex in adjectives and e-presents*, Studies in South Slavonic dialectology, Leiden, 1982., str. 111-173.

te, u govoru se Klane potvrđuju i sljedeće sjeverozapadne čakavske jezične crte: zamjenica *ki*, redukcija /v/ unutar sljedova sa sonantom /r/, zaniijekani oblici prezenta glagola *bit* i *imet*, sintaktička distribucija kratkih zamjeničkih i glagolskih oblika, *je* i *j* kao položajne inačice 3. l. jd. svršenoga prezenta glagola *bit*, izostanak jotacije suglasnika /t/ u nekim primjerima, određeni oblici zamjenica, te proširak osnove u hipokoristika muškoga roda i iz njih izvedenih pridjeva.⁶³ Znatno je priloga tezi o autohtonosti govora i akcenatski sustav koji pokazuje iste tendencije kao ostali sjeverozapadni čakavski govori. Tako mjesni govor Klane pripada akcenatski najarhaičnijim sustavima po trima naglašenim inventarnim jedinicama: *á*, *â*, *ã* i mogućnosti njihova ostvarivanja na svim položajima u riječi, te po dvjema nenaglašenim jedinicama s mogućnošću njihova ostvarenja ispred i iza naglasaka. U analiziranoj su skupini GPR i pridjeva zamjetna dva inovativna procesa: 1) početak procesa gubitka opreke po intonaciji na dugome naglašenome finalnome slogu koji se kao tendencija potvrđuje u većini čakavskih govora i 2) početak gubitka opreke po kvantiteti na finalnome nenaglašenome slogu specifičan za taj govor. Rezultat su tih tendencija dubletni ostvaraji u suvremenoj govornoj komunikaciji.

1. ISTI NAGLASAK NA OSNOVI ISTE RIJEČI

1.1. *á* na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev

bédast, *bédasta*, *bédasto*
paprén, *paprèna*, *paprèno*

b) GPR

dìlaj, *dìlala*, *dìlalo*
imèu/imèu, *imèla*, *imèlo*
znàu/znàu, *znàla*, *znàlo*

1.2. *â* na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev

gôbast, *gôbasta*, *gôbasto*
môrast, *môrasta*, *môrasto*

b) GPR

môraj, *môrala*, *môralo*

1.3. *ã* na osnovi pridjeva i GPR

a) pridjev

grĩntaj, *grĩntava*, *grĩntavo*

b) GPR

njũrgaj, *njũrgala*, *njũrgalo*
kãrtaj, *kãrtala*, *kãrtalo*

2. RAZLIČITI NAGLASCI NA OSNOVI ISTE RIJEČI

2.1. *â* ili *ã* u Njd. m. r., *á* u Njd. ž. i sr. r.

a) pridjev

stâr, *stâra*, *stâro*

b) GPR

pojĩu, *pojĩla*, *pojĩlo*
imèu / imèu, *imèla*, *imèlo*
tèu, *tèu*, *tèla*, *tèlo*

⁶³ Više u: I. Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 97-109.

3. ISTI NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

3.1. **á na vokalu osnove u Njd. m. r.; á na vokalu nastavka u Njd. ž. i. sr. r.**

a) pridjev

dòbar, dobrá, dobrò

b) GPR

*rèkau, reklá, reklò**nèsau, neslá, neslò**pèkau, peklá, peklò*

4. RAZLIČIT NAGLASAK ALTERNIRA NA OSNOVI I NASTAVKU ISTE RIJEČI

4.1. **â na vokalu osnove u Njd. m. r. pridjeva; â ili ã naglasak na vokalu osnove u Njd. m. r. GPR; prednaglasna duljina na vokalu osnove i á naglasak u Njd. ž. r.; â naglasak u Njd. sr. r.**

a) pridjev

*lîp, lîpá, lîpo**sûh, sûhá, sûho**škûr, škûrá, škûro**bîu / bîu,⁶⁴ bîlá, bîlo*

b) GPR

*dâu, dâlá, dâlo**prâu, prâlá, prâlo**zêu / zêu, zêlá, zêlo**bîu / bîu,⁶⁵ bîlá, bîlo*4.1.1. **á na vokalu osnove u Njd. m. r.; prednaglasna duljina na vokalu osnove i á naglasak u Njd. ž. r.; â naglasak u Njd. sr. r.**

a) pridjev

bîu / bîu, bîlá, bîlo

b) GPR

*bîu / bîu, bîlá, bîlo**zêu / zêu, zêlá, zêlo**pobrâu / pobrâu, pobrâlá, pobrâlo*

Ovome akcenatskome tipu dijakronijski pripadaju i primjeri: *črljen, črljena, črljeno, pošten, poštená, poštenò* prema *našâu, našlá, našlò, prišâu, prišlá, prišlò*; *šâu, šlá, šlò*; *prinesâu, prineslá, prineslò* jer se u finalnome slogu pridjevskih primjera pokratio dugi naglasak. Naime, akcenatska je značajka mjesnoga govora Klane duljenje samoglasnika u slogu zatvorenu sonantom.⁶⁶ No, u finalnome slogu glagolskih pridjeva i pridjeva zatvorenih sonantom potvrđuju se primjeri s dubletnim ostvarajem. U kategoriji pridjeva u tom se položaju ostvaruje isključivo kratki naglasak: *lažjiu, črljen, vreu* (iznimku čine samo pridjevi s dočetnim /r/: *stâr, škûr*), dok se u nominativu jednine muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga potvrđuju spomenute dublete *znâu i znâu, imêu i imêu*. S obzirom na činjenicu da se u finalnome slogu ostalih imeničkih vrsta riječi duljenje sustavno provodi (usp. *kompîr, Ijd. krovôn, Ijd. čistîn, dvanâjst, Ijd. ovîn, 1. jd. prez. smîn*), moguće je pretpostaviti da su dublete u Njd. m. r. GPR nastale kao rezultat ujednačavanja prema akcentu onoga pridjeva

⁶⁴ *bîu / bîu*, 'bijel'⁶⁵ *bîu / bîu* 'bio'⁶⁶ O tome vidi u: I. Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 37, bilj. 32.

u akcenatski tip kojega ulazi. Osobito je znakovit izraz *bīu / bīy, bīlā, bīlo* u značenjima 'bijel' i 'bio' s akcenatskom dubletom u Njd. m. r. pridjeva koja se u ostalih pridjeva s dočetnim /y/ više ne potvrđuje. Dubleta u pridjevu vjerojatno je očuvana jer je poduprta homonimnim parom glagolskoga pridjeva radnoga. Homonimija se u svakodnevnoj komunikaciji kontekstualno razrješava. U gorenavedenim GPR (*našāy, našlā, ...*) za ovoga terenskoga istraživanja i u objavljenome ogledu govora⁶⁷ nisu primijećene dublete premda bi se one u nekoj drugoj govornoj situaciji možda pojavile.

Zaključak

Usporednom je analizom akcenatskih tipova pridjeva i glagolskih pridjeva radnih u reprezentativnim punktovima smještenim u sjeverozapadnome čakavskome arealu utvrđena potpuna podudarnost akcenatskih tipova. Glagolski pridjevi radni, dakle, ulaze u akcenatske tipove pridjeva i akcenatski jesu pridjevi. Određenost akcenta GPR akcentom pridjeva potvrđuje se i paralelnim mijenama koje se nužno ne moraju potvrđivati među ostalim vrstama riječi. Tako je primjerice kao posljedica dokidanja duljenja pred sonantom u finalnome slogu pridjeva u mjesnome govoru Klane započeo isti proces u jednini muškoga roda GPR, rezultat čega su dubletni ostvaraji. U govorima, pak, Žminja, Orleca i Boljuna evidentne su dvije inovativne akcenatske tendencije: 1) pomak siline s ultime na dugu (i kratku) penultimu: *krātak, krātkā, krātko* prema *tūka, tūkla, tūklo* (Ž); *visòk, visòkā, visòko; tēpal, tēplā, tēplo* prema *pòče, pòčela, pòčelo* (B); 2) ujednačavanje akcenta oblika ženskoga (i srednjega) roda prema akcentu muškoga roda: *pijān, pijāna, pijāno* (Or). Razlika je samo u akcenatskome tipu GPR zahvaćenoga mijenama: dok su u govoru Žminja pomaknuti akcenti s nastavka ženskoga i srednjega roda, te finalnoga vokala osnove muškoga roda, u govoru Orleca se akcenti svih oblika pomiču s posljednjega vokala nastavka.

⁶⁷ I. Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998., str. 173-182.

	Akcentnatski tip	Ka	Kl	Ž	Or	G	B
1	1.1. P: <i>bálāv, bálava, bálavo</i> GPR: <i>kúhāl, kúhala, kúhalo</i>	+	+	+	+	+	+
	1.1.1 P: <i>prīsebān, prīsebna, prīsebno</i> GPR: <i>pozākōnīl, pozākōnila, pozākōnilo</i>	+	-	+	-	+	-
	1.1.2. P: <i>jédnāk, jédnāka, jédnāko</i> GPR: <i>búbñūl, búbñūla, búbñūlo</i>	+	-	-	-	+	-
	1.2. P: <i>gōbast, gōbasta, gōbasto</i> GPR: <i>stāl, stāla, stālo (= stajati)</i>	-	+	+	-	+	+
	1.2.1. P: <i>okrūgāl, okrūgla, okrūglo</i> GPR: <i>pēglāl, pēglala, pēglalo</i>	+	-	-	-	+	-
	1.2.2. P: <i>brōntulōn, brōntulōna, brōntulōno</i> GPR: <i>tēmperīrāl, tēmperīrala, tēmperīralo</i>	-	-	-	-	+	-
	1.3. P: <i>dōsadān, dōsadna, dōsadno</i> GPR: <i>hārtāl, hārtala, hārtalo</i>	+	+	+	+	+	-
2	2.1. P: <i>debēl / debēl, debēla, debēlo</i> GPR: <i>kopāl / kopāl, kopāla, kopālo</i>	+	+	+	-	+	+
	2.1.1. P: <i>ūrčīv / ūrčīv, ūrčīva, ūrčīvo</i> GPR: <i>kāntāl / kāntāl, kāntāla, kāntālo</i>	+	-	+	-	+	-
3	3.1. P: <i>dóbār, dobrá, dobrò</i> GPR: <i>pékāl, peklá, peklò</i>	+	+	+	-	+	-
	3.1.1. P: <i>bólān, bōlná, bōlno</i> GPR: <i>rāsūl, rasūlá, rāsūlo</i>	+	-	-	-	+	-
4	4.1. P: <i>žīv, žīvá, žīvo</i> GPR: <i>bīl / bīl, bīlá, bīlo</i>	+	+	+	+	+	+
	4.1.1. P: <i>bīū, bīlī, bīlo (= bijel) ali i bīū</i> GPR: <i>bīū, bīlá, bīlo (= bio) ali i bīū</i>	-	+	-	-	-	-
	4.2. P: <i>tēpel, teplá, teplò</i> GPR: <i>rēkel, reklá, reklò</i>	-	-	-	+	-	-
	4.2.1. P: <i>črjēn / črjēn, črjena, črjenò</i> GPR: <i>došāl / došāl, došlá, došlò</i>	+	-	-	+	+	-

Iz navedene je tablice razvidno da se četiri osnovna akcenatska tipa potvrđuju u velikoj većini punktova. Tip 1.2. s dugosilaznim akcentom na osnovi svih oblika prema zapisu H.P. Hautzagera ne potvrđuje se u govoru Orleca. Tip 1.3. sa zavinitim akcentom na osnovi svih oblika ne potvrđuje se u Boljunu jer zaviniti akcent nije jedinica njegova prozodijuskoga inventara. U govoru Orleca ne potvrđuju se ni akcenatski tipovi 2.1. s različitim akcentom na osnovi i 3.1. s istim akcentom koji alternira na osnovi i nastavku. Tip 2.1. izostaje zbog duljenja kratkih vokala *a*, *e*, *o* u nefinalnome otvorenome slogu (*veževāl*, *veževāla*, *veževālo*) ili zbog ostvarivanja kratkoga naglaska u slogu zatvorenu sonantom prije obezvučenja (*dešpetjif*, *dešpetjiva*, *dešpetjivo*). Pridjevi i GPR koji su u ishodišnome jeziku pripadali tipu 2.1. u suvremenome orlečkome govoru ulaze u akcenatske tipove 1.1. ili 1.3. s nepomičnim akcentom na osnovi. Tip 3.1. inače predstavljen pridjevom *dobar* i GPR glagola 1.a. razreda zbog duljenja primarno kratkoga prvoga vokala osnove prelazi u tip 4.2. Akcenatski su tipovi 1.1. i 4.1. potvrđeni u svim mjesnim govorima. Očuvanost staroga mjesta i vrste naglaska posve je očekivana u prvome akcenatskome tipu, dapače, prema dosad utvrđenim tendencijama čini se da će broj jedinica koje ulaze u nj u daljnjemu jezičnome razvoju biti znatno povećan. Četvrti je akcenatski tip, naprotiv, najpodložniji promjenama zbog različitih parametara koji ga određuju, a u suvremenim je sjeverozapadnim čakavskim govorima još dobro očuvan samo podtip 4.1. s dugim silaznim naglaskom na prvome ili jedinome vokalu osnove u Njd. m. i. sr. r., te prednaglasnom duljinom na vokalu osnove i kratkim naglaskom na vokalu gramatičkoga morfema u Njd. ž. r.

Akcenatski su najrazvedeniji grobnički i kastavski govor zbog očuvanosti prednaglasnih i zanaglasnih duljina. U tim se govorima ne potvrđuju nikakvi akcenatski pomaci ili analoška ujednačavanja, što ih čini najarhaičnijima. Slijedi im govor Klane s tek započetim procesom pokrate jednoga od dvaju dugih akcenata na ultimi pridjeva i GPR, pa govor Žminja s pomakom kratkoga akcenta s ultime na prednaglasnu duljinu u GPR tvorenom od glagola 1.a. razreda s dugim naglaskom. Premda je dvoakcenatski, u govoru Boljuna dobro su očuvana stara akcenatska mjesta, a veće su razlike zamijećene u govoru Orleca. Premda je istraživanje provedeno na manjemu korpusu, moguće je pretpostaviti da su u govorima smještenim u zaleđu Rijeke očuvani arhaični akcenatski tipovi bliski ishodišnojezičnima, dok se broj inovativnih jezičnih izoglosa povećava prema rubovima sjeverozapadnoga čakavskoga areala, osobito na otocima.⁶⁸

Analizom akcenatskih tipova pridjeva i GPR u dijalektološkim punktovima koji su činjenica različitih dijalekata i poddijalekata nisu utvrđene znatnije razlike: u svima su evidentni elementi zajedničkih ishodišnojezičnih akcenatskih tipova i utvrđene su zajedničke tendencije razvoja, što, uz sjevernočakavsku metatoniju, upućuje na jedinstvo i akcenatsku specifičnost sjeverozapadnih čakavskih govora.

⁶⁸ Ovakve su tendencije potvrđene i na većim sustavima, poput dijalekta ili poddijalekta. O tome više u: I. Lukežić, *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, 1990. (karta *Ikavsko-ekavski dijalekt i njegovi poddijalekti*), i S. Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt, sustav i podsustavi*, doktorska disertacija u rukopisu, Rijeka, 1999.

Literatura

- Appendini, F. M., *Grammatica della lingua Illirica*, Dubrovnik, 1808.
- Belić, A., *O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji*, Glas Srpske kraljevske akademije, knj. 168, Beograd, 1935., str. 1-39.
- Belić, A., *O rečeničnome akcentu u kastavskom govoru*, Južnoslavenski filolog, sv. 14, Beograd, 1935., str. 151-159. i sv. 15, Beograd, 1936., str. 165-170.
- Belić, A., *Zamětki po čakavskimъ govoramъ*, Izvestija otdelenija ruskago jazyka i slovesnosti imperatorskoj Akademii nauk, tom 14, sv. 2, St. Petersburg, 1909., str. 181-266.
- Brozović, D., Ivić, P., *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1988.
- Damjanović, S., *Glasovi i oblici općeslavenskoga književnog jezika*, Zagreb, 1993.
- Damjanović, S., *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1984.
- Della Bella, A., *Dizionario italiano, latino, illirico (...) ed anche una breve Gramatica per apprendere con proprietà la Lingua Illirica*, Mleci, 1728.
- Garde, P., *Naglasak*, Školska knjiga, Zagreb, 1993.
- Hamm, J., *Staroslavenska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- Houtzagers, H.P., *Accentuation in a few dialects of the Island of Cres*, South Slavic and Balkan Linguistics (Studies in Slavic and General Linguistics 2), Amsterdam, 1982., str. 117-129.
- Houtzagers, H.P., *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Rodopi, Amsterdam, 1985.
- Ivšić, S., *Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike*, Zbornik naučnih radova Filozofskog fakulteta u Zagrebu, sv. 1, Zagreb, 1951., str. 359-377.
- Junković, Z., *Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta*, Rad JAZU, knj. 363., Zagreb, 1972.
- Junković, Z., *Prilog za suvremenu čakavsku dijalektologiju*, Čakavska rič, sv. 1, Split, 1973., str. 7-37.
- Jurčević, I., *Jezik hrvatskoglagoljskih tiskanih brevijara*, Pedagoški fakultet, Osijek, 2002.
- Kalsbeek, J., *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, GA, 1998.*
- Kašić, B., *Institutiones linguae Illiricae-Osnove ilirskoga jezika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2002.
- Klaić, B., *Jezik Hanibala Lucića i Petra Hektorovića*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 7, Matica hrvatska - Zora, Zagreb, 1968., str. 267-324.
- Lisac, J., *Jat u hrvatskim dijalektima, u: Hrvatski govori, filolozi, pisci*, Matica hrvatska, Zagreb, 1999., str. 27-36.
- Lončarić, M., *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

- Lukežić, I., *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1990.
- Lukežić, I., *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998.
- Lukežić, I., *Grobnička čakavština*, Grobnički zbornik, knj. 1, Rijeka, 1988., str. 239-264.
- Menac-Mihalić, M., *Naglasak glagolskog pridjeva radnog u čakavskom narječju*, Filologija, knj. 24.-25., Zagreb, 1995., str. 247-251.
- Milčetić, I., *Das silbenbildende und silbenschiessende l im kroatischen ča-Dialekte*, Archiv für slavische Philologie, XI, Berlin, 1888., str. 363-367.
- Moguš, M., *Rječnik Marulićeve Judite*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2001.
- Stankiewicz, E., *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*, Stanford University Press, Stanford, California, 1993.
- Stolac, D., *Padežni sustav u jeziku Tituša Brezovačkoga (sintaktostilistički nacrt)*, doktorska disertacija u rukopisu, Zagreb, 1995.
- Vermeer, W.R., *On the principal sources for the study of čakavian dialects with neocircumflex in adjectives and e-presents*, Studies in South Slavonic dialectology, Leiden, 1982., str. 111-173.
- Vončina, J., *Jezik Antuna Kanižlića*, Rad JAZU, knj. 368, Zagreb, 1975.
- Vranić, S., *Čakavski ekavski dijalekt, sustav i podsustavi*, disertacija u rukopisu, Rijeka, 1999.
- Vranić, S., *Realizacija finalnoga slogovnoga //u/ u govorima čakavskoga narječja*, Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, knj. 2., Pečuh, 1997., str. 275-291.
- Zoričić, I., *Naglasak pridjeva u hrvatskome književnom jeziku*, Pedagoški fakultet u Puli, Pula, 1998.
- Zubčić, S., *Akcentatski tipovi u grobničkoj skupini govora*, magistarska radnja u rukopisu, Rijeka, 2001.

ACTIVE VERBAL ADJECTIVE ACCENT IN NORTH-WESTERN ČAKAVIAN SPEECHES

Summary

The subject of this research are the accentual characteristics of the active verbal adjective in representative north-western local speeches. The selection of the corpus was conditioned by the assumption that equal or similar accentual characteristics and tendencies will be confirmed in speeches which belong to different dialects of the Čakavian vernacular or their sub-dialects located in the north-western territory occupied by Čakavian speeches and linguistically united by northern Čakavian metathony. The comparison of adjective accent types with active verbal adjective accents proves their accordance at the synchronic level, as well as parallel tendencies in their linguistic development.

L'ACCENTO DELL'AGGETTIVO VERBALE *RADNI* NELLE PARLATE CIACAVE NORD-OCCIDENTALI

Riassunto

Sono oggetto di questa ricerca le caratteristiche d'accentazione dell'aggettivo verbale *radni* nelle parlate locali rappresentative nord-occidentali. La scelta di questo corpus è dovuta all'ipotesi che nelle parlate appartenenti ai diversi dialetti dell'idioma ciacavo, o ai loro subdialetti presenti nella parte nord-occidentale del territorio occupato dalle parlate ciacave e uniti anche sotto l'aspetto linguistico dalla metatonia del ciacavo settentrionale, sia possibile accertare le stesse o simili caratteristiche e tendenze d'accentazione. Confrontando i tipi accentuativi aggettivali con l'accento dell'aggettivo verbale *radni* si accerterà la loro coincidenza a livello sincronico, come anche le tendenze parallele nel loro sviluppo linguistico.

Podaci o autoru:

Mr. sc. Sanja Zubčić, asistent na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, Trg I. Klobučarića 1, 51000 Rijeka. Kućna adresa: Pulipoje 7, 51218 Dražice, tel. 051/297-211.